

УДК 376.035

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ПРАВОВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ КОЛЕДЖІВ ЯК ЕЛЕМЕНТА ПРАВОВОГО ВИХОВАННЯ

Нагорняк С.В., здобувач кафедри педагогіки
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

У статті автор розглядає основні підходи до правовиховної діяльності студентів коледжів як елемента правового виховання. Називаються базові аспекти розвитку правосвідомості студентів: професійна освіта; становлення конкурентоздатного фахівця з розвинутою правосвідомістю; активна громадянська позиція. Автор виокремлює принципи, методи та засоби правовиховної діяльності. До загальних принципів віднесено: принцип об'єктивності; локальності; конкретності; науковості; законності; гласності. Методами правового виховання автор називає: переконання; примушення; заохочення; приклад; змагання; спостереження. Засобами правового виховання є права освіта, самовиховання, права пропаганда, юридична практика, самоосвіта.

Ключові слова: правосвідомість, правове виховання, формування правосвідомості майбутніх юристів, права культура.

В статье автор рассматривает основные подходы к правовоспитательной деятельности студентов колледжей как элемента правового воспитания. Называются базовые аспекты развития правосознания студентов колледжа: профессиональное образование; становление конкурентоспособного специалиста с развитым правосознанием; активная гражданская позиция. Автор выделяет принципы, методы и средства правовоспитательной деятельности. К общим принципам относятся: принцип объективности; локальности; конкретности; научности; законности; гласности. Методами правового воспитания автор называет: убеждение; принуждение; поощрение; пример; соревнование; наблюдение. Средствами правового воспитания является правовое образование, самовоспитания, правовая пропаганда, юридическая практика, самообразование.

Ключевые слова: правосознание, правовое воспитание, формирование правосознания будущих юристов, правовая культура.

Nahorniak S.V. THE MAIN APPROACHES TO THE COLLEGE STUDENTS' LEGAL ACTIVITIES AS ONE OF THE LEGAL EDUCATION ELEMENTS

In the article the author examines the basic approaches to the college students' legal activity as an element of legal education; notes the basic aspects of the students' college justice development such as vocational education; the formation of a competitive expert with a developed legal awareness; active civic position. The author sets out the principles, methods and means of legal activity. To general principles the scientist refers: the principle of objectivity; localities; concreteness; scientific knowledge; legality; publicity. By the methods of legal education the author names: persuasion; coercion; promotion; example; competition; observation. Legal means of education are legal education, self-education, legal advocacy, legal practice, self-education.

Key words: sense of justice, legal education, future lawyers' sense of justice formation, legal culture.

Постановка проблеми. Виховне навчання передбачає неперервний взаємозв'язок процесів цілеспрямованого формування свідомості особистості законослухняного громадянина та юриста-професіонала, включаючи правосвідомість, моральні ідеали, правові установки та ціннісні орієнтації, спеціальні, професійно необхідні характеристики. Важливо сформувати відповідну мотивацію – позитивне ставлення до пізнаного змісту і потребу постійного розширення та поглиблення правових знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Провідні положення правової освіти учнів викладені в Указі Президента України «Про національну доктрину розвитку освіти», Законах України «Про освіту», «Про за-

гальну середню освіту», «Про охорону дитинства», Національній програмі правової освіти населення, Національній програмі патріотичного виховання громадян, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад суспільства, Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, Основних орієнтирах виховання учнів, Декларації прав дитини, Конвенції про права дитини [6, с. 6].

Явище правосвідомості його структура та функції досліджуються в роботах В. Мухіна, О. Петришина, О. Мурашина, Ю. Дмитрієнко, Т. Бачинського, А. Бови, В. Войтова, І. Голосніченка, О. Губаря, М. Цвіка, В. Ткаченка, Ю. Калиновського, М. Кельмана,

О. Кобець, О. Пастушенка, П. Рабіновича, О. Скакун та ін.

Різним аспектам правосвідомості та її формування у майбутніх фахівців присвячена низка дисертаційних досліджень таких вітчизняних науковців, як: В. Войтов («Соціально-філософський зміст правосвідомості»), І. Дарманська («Правова підготовка майбутніх вчителів початкової школи в умовах ступеневої освіти»), І. Запорожан («Педагогічні основи правовиховної роботи з молодшими школярами»), П. Зеленков («Процес формування правосвідомості особистості як об'єкт соціологічного дослідження»), Я. Кічук («Соціально-педагогічні умови формування правосвідомості майбутніх учителів у педагогічних коледжах»), О. Кобець («Особливості категоріальної структури правосвідомості юриста»), Н. Коваленко («Формування правосвідомості і правової культури студентів в Україні»), П. Макушев («Професійна правосвідомість і правова культура дільничного інспектора міліції: шляхи формування й удосконалювання»), В. Мухін («Професійна правосвідомість: особливості, функції»), О. Фатхутдінова («Правова освіта організаційної свідомості особистості: теоретико-методологічний контекст») тощо.

Виклад основного матеріалу дослідження. Правова освіта та правове виховання органічно між собою пов'язані. Деякі психологи вказують, що така потреба повинна характеризуватися своєю «ненасиченістю», перш за все для юристів-професіоналів, інших державних працівників, працівників органів місцевого самоуправління, а також для звичайних громадян. Лише за цих умов можна вважати, що людина не лише декларуватиме значення теоретичних знань для практичної діяльності, але й віднайде можливість для оволодіння цими знаннями та їх правильного використання в юридично значущих ситуаціях. Правове навчання та виховання є частиною всього процесу духовного формування особистості, без якого не можна обійтися, реалізуючи ідею побудови в Україні правової держави.

Навчальні заклади повинні орієнтуватися на виховання особистості засобами укорінення в правосвідомості правових переконань, ціннісних орієнтацій, прийняття еталонів правомірної поведінки, заснованих на деталізації та глибині правових знань і уявлень у майбутніх юристів.

Процес розвитку правосвідомості студентів коледжу може складатися з таких базових аспектів: професійна освіта в коледжі впливає на правову соціалізацію студентів через правове навчання та правове

виховання; становлення конкурентоздатного фахівця з розвиненою правосвідомістю забезпечує продуктивне здійснення професійної діяльності та дозволить застосувати професійні знання, уміння та навички; у створенні моделей поведінки у громадському житті та професійній діяльності враховуються цінності українського суспільства та вимоги закону через правосвідомість студентів; активна громадянська позиція особистості формується завдяки розвитку громадянських якостей і активізації громадянських дій за допомогою правосвідомості.

Під правосвідомістю майбутніх юристів – випускників коледжу – ми розуміємо сферу суспільної, групової та індивідуальної свідомості, котра відображає правову дійсність у формі правових знань та вмінь ними користуватися, емоційно-оцінювальних відношень до права та практики його використання, правових установок і ціннісних орієнтацій, що регулюють поведінку особистості в юридично значущих ситуаціях. Це джерело правової активності людини та внутрішній регулятор юридично значущої поведінки.

Для сучасної юридичної науки та практики в Україні залишаються актуальними такі завдання: чітко визначення ролі правового виховання у житті країни; встановлення найбільш оптимальних його форм, адаптованих до нинішніх умов суспільного розвитку; виявлення особливостей та основних тенденцій їхнього функціонування; концентрація зусиль усіх державних органів, громадських організацій, спрямованих на забезпечення ефективності даної роботи, у т. ч. координація діяльності суб'єктів виховання. Тому нині необхідне переосмислення правовиховної діяльності. Водночас потребується ґрунтовне опрацювання проблеми правового виховання як однієї з найважливіших категорій держави і права, з урахуванням сучасної юриспруденції та практики. Усвідомлення цієї проблематики дозволить прояснити перспективи закріплення законності та правопорядку, правових основ сучасного українського суспільства [3, с. 165].

Правова активність передбачає певну ступінь інтенсивності діяльності в соціально-правовій сфері, вищу, ніж просто дотримання та виконання правових обов'язків, яка перевершує звичайні вимоги до посадової поведінки. Справедливо підкреслюється, що така діяльність пов'язана з додатковими затратами часу, енергії, а іноді й матеріальними витратами.

Деякі основні цілі, вказані вище, досягаються лише за дотримання в правовій

виховній роботі таких основних принципів: науковості, плановості, систематичності, послідовності і диференційованості, забезпечення комплексного підходу, а також створення сприятливих умов для реалізації розвиненої здорової правосвідомості на практиці.

Правове виховання – складова частина загальногромадянського виховання, що складається з багатьох компонентів. Як відомо, існують різні форми (види) виховання особистості: політичне, ідеологічне, трудове, моральне, правове, культурне, патріотичне, сімейне тощо. Всі вони між собою тісно взаємопов'язані, оскільки утворюють єдиний процес духовного (інтелектуального) впливу на свідомість і поведінку людей. Як зауважує С.В. Богачов, однією з головних цілей правового виховання є вироблення у громадянина здорового відчуття права, прогресивного юридичного світогляду; підготовка соціально активного члена суспільства, який добре знає свої права та можливості, вміє відстоювати, захищати їх усіма законними засобами. Йдеться про виховання людини, яка гостро реагує на факти несправедливості та безладу, поважає закон і порядок, протидіє правопорушенням, правовому свавілля [1].

О.П. Дзьобань для сутнісної сторони механізму правовиховного процесу виділяє систему принципів, поділивши їх на дві групи: загальні та організаційно-функціональні принципи. До загальних науковець відносить принципи: *об'єктивності* (правове виховання здійснюється з урахуванням реальних можливостей держави і суспільства); *локальності* (правове виховання спрямоване лише на формування правової культури та правової свідомості); *конкретності* (у здійсненні правового виховання враховуються конкретні чинники: соціально-демографічні, вікові, історичні та ін.); *науковості* (правове виховання базується на наукових досягненнях у галузях юриспруденції, педагогіки, психології); *законності* (правовиховна діяльність здійснюється у контексті традиційної концепції законності, яка існує у правовій практиці); *гласності* (доступність для суспільства).

До *організаційно-функціональної* групи входять принципи:

- *раціональної організації* (раціональний підхід до здійснення правовиховної діяльності);

- *комплексності* (комплексний, системний підхід до об'єктів правовиховного впливу, врахування всіх зв'язків і відносин між ними);

- *координованості* (сукупність узгоджених дій суб'єктів правовиховного процесу

щодо виконання відповідних заходів для вирішення завдань правового виховання);

- *зворотного зв'язку* (існування зворотного зв'язку між суб'єктами та об'єктами правовиховного процесу);

- *персоніфікованості* (у правовиховній діяльності здійснюється диференційований підхід до кожного окремого об'єкта, а правовиховні заходи здійснюються у співвідношенні з кожною конкретною ситуацією);

- *організації механізму правовиховної діяльності* (по-перше, раціональне використання засобів і прийомів у здійсненні правового виховання, по-друге, забезпечення наукового підходу до вирішення завдань правового виховання).

Система правового виховання складається не лише із цілей і завдань, а й зі способів правовиховної діяльності щодо їх реалізації. Важливим елементом механізму правового виховання є різні методи (способи роз'яснення політико-правових ідей і принципів із метою впливу на свідомість і поведінку особи в інтересах правопорядку) та засоби (все те, що використовується для оптимального функціонування правовиховної системи) правового виховання. До методів правового виховання належать конкретні і різноманітні прийоми педагогічного, емоційного, логіко-психологічного впливу на тих, кого виховують [7, с. 399].

Методами правового виховання виступають:

- *переконання* – гуманний вплив на свідомість, почуття, волю особистості за допомогою вербальних і невербальних засобів із метою формування в неї активної життєвої позиції та позитивних якостей;

- *примусення* – система прийомів і способів, за допомогою яких відбувається примусення індивіда до розвитку й удосконалення своїх позитивних якостей і відмова від негативних якостей;

- *заохочення* – комплекс прийомів і засобів морального та матеріального стимулювання кращих результатів усесторонньої діяльності індивіда, його успіху у вихованні;

- *приклад* – сукупність позитивних прикладів, за допомогою яких відбувається цілеспрямований, систематичний вплив на поведінку та свідомість індивіда;

- *змагання* – метод створення позитивного та здорового суперництва у колективі;

- *спостереження* – цілеспрямована та систематична діяльність згідно із затвердженим раніше планом дій, фіксація спостережуваних фактів та явищ із метою їх подальшої обробки та використання у правовиховній діяльності тощо [4, с. 129].

Не слід плутати методи правового виховання із засобами, адже до засобів на-

лежать предмети, науково-методична та навчальна література тощо. Засобами правового виховання є також правова освіта, самовиховання, правова пропаганда, юридична практика:

- правова пропаганда (лекції, бесіди, консультації; видання популярних книг, брошур; проведення круглих столів);
- виступи у пресі, на радіо та телебаченні; відповіді на запитання слухачів і читачів, тобто своєрідний «юридичний всеобуч»;
- правове навчання або правова освіта (передача та засвоєння професійних знань у ВНЗ, середніх спеціалізованих школах, училищах, технікумах, коледжах);
- викладання основ права на різних курсах, зборах тощо;
- юридична практика, повсякденний досвід (участь у судових процесах у якості позивача, відповідача, потерпілого, народного засідателя, присяжного);
- укладання різного роду угод, користування послугами адвоката, правоохоронна діяльність;
- самоосвіта (власне засвоєння та осмислення правових явищ, навколишньої правової реальності, самостійне вивчення законодавства, наукової літератури, спілкування з оточуючими).

В основі використання всіх вказаних засобів лежить здійснення правової інформованості, яка передбачає передачу, сприймання, перетворення та використання інформації про право та практику його реалізації. Особливе місце тут займає проблема «правового мінімуму», певного обов'язкового рівня знань права (рівня правової освіченості), яким повинен володіти громадянин будь-якого суспільства, незалежно від його статусу [4, с. 130]. Передумовою ефективного управління цим процесом є чітке уявлення про систему джерел правової інформації та їх реальне використання громадянами, а також трудовими колективами, групами та прошарками населення. Визначна роль у системі джерел правової інформації належить засобам масової інформації, а також правовому всеобучу [2, с. 76].

Висновки з проведеного дослідження. Таким чином, у розвитку правосвідомості правове навчання впливає на когнітивну сферу особистості, тому відбувається на-

копичення теоретичних і практичних правових знань, умінь і навиків. Правове виховання пов'язане з емоційно-вольовою сферою особистості, оскільки впливає на розвиток правових цінностей особистості, що визначає загальний рівень правової культури населення. Спільною метою правового навчання та правового виховання є формування правосвідомості студента. Зауважимо, що правове навчання не обмежується лише передачею правових знань на теоретичному рівні. Їхня значущість і засвоєння залежать від активності самого студента, у разі його пасивності знаннявий компонент стане функцією, тому не буде гарантом правомірної поведінки без опори на вироблення вмінь і навиків їхнього застосування на практиці. Правове виховання – це процес формування правової культури, правової поведінки та правосвідомості. Правове виховання забезпечує перехід отриманих правових знань у відповідні правові переконання студентів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богачов С.В. Особливості процесу формування правової культури в Україні. Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. 2011. № 2 (53). Спеціальний випуск «Незалежній Україні – 20 років». URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/vkhnvvs/2011_53/53/6.pdf.
2. Головченко В.В., Нелін Г.І. Правове виховання учнівської молоді: Питання методології та методики. К.: Наукова думка, 1993. 138 с.
3. Данильян О.Г. Основи організації та управління правовим вихованням. Правове виховання в сучасній Україні: кол. монографія / за заг. ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, О.Г. Данильяна. Х.: Право, 2013. С. 159–179.
4. Дзьобань О.П. Принципові засади правового виховання як системного процесу. Правове виховання в сучасній Україні: кол. монографія / за заг. ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, О.Г. Данильяна. Х.: Право, 2013. 440 с.
5. Дмитрієнко Ю.М. Українська правова свідомість та правова культура: проблеми їх формування. URL: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Pravo/1_109482.doc.htm.
6. Ковальська О.П. Управління правовою освітою у загальноосвітніх навчальних закладах: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.06. Київ: 2012. 240 с.
7. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія права: підручник. К.: Кондор, 2006. 476 с.